

УДК 388.22.021.1

І.М. Суворова, канд. екон. наук

Національний авіаційний університет, м. Київ

Критерії оцінки конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України

У статті обґрунтовано потребу у забезпеченні та підтримці необхідного рівня конкурентоспроможності авіакомпаній, а також завоювання довіри у споживачів, що дасть змогу сформувати стійкі конкурентоспроможні переваги. На основі дослідження сформовано основні групи чинників для оцінювання конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України. Виходячи з аналізу основних критеріїв конкурентоспроможності запропоновано показник щодо розрахунку загального рівня конкурентоспроможності авіакомпаній з урахуванням питомої ваги кожного показника в залежності від його значущості.

авіатранспортні підприємства, конкуренція, конкурентоспроможність, чинники конкурентоспроможності

И.Н. Суворова, канд. экон. наук

Национальный авиационный университет, г. Киев

Критерии оценки конкурентоспособности авиатранспортных предприятий Украины

В статье обоснована необходимость в обеспечении и поддержании необходимого уровня конкурентоспособности авиакомпаний, а также завоевание доверия у потребителей, что позволит сформировать устойчивые конкурентоспособные преимущества. На основе исследования сформированы основные группы факторов для оценки конкурентоспособности авиатранспортных предприятий Украины. Исходя из анализа основных критериев конкурентоспособности предложен показатель по расчету общего уровня конкурентоспособности авиакомпаний с учетом удельного веса каждого показателя в зависимости от его значимости.

авиатранспортные предприятия, конкуренция, конкурентоспособность, факторы конкурентоспособности

Постановка проблеми. Сучасний стан нестабільного зовнішнього середовища потребує від авіатранспортних підприємств України удосконалити методологію управління організаційними знаннями та утримувати конкурентні позиції на ринку авіаційних перевезень. Саме для підвищення рівня конкурентоспроможності авіатранспортним підприємствам необхідно сформувати та удосконалити вже існуючі методи управління авіакомпанією ще і тому, що рівень конкуренції на сучасному ринку авіаперевезень є вкрай високим. Мережа маршрутів авіакомпанії, канали продажів, безпека польотів тощо – це ті чинники, які впливають на рівень конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України. Тільки становлення, забезпечення та підтримка необхідного рівня конкурентоспроможності авіакомпаній та завоювання довіри у споживачів, зможуть сформувати стійкі конкурентоспроможні переваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основою досліджень теоретичних та практичних аспектів конкурентоспроможності виступають праці таких науковців як: Г. Азоєв, Е. Альтман, І. Ансофф, А. Антонюк, В. Базилевич, Я. Базилюк, В. Белоусов, Т. Бейтмен, Д. Болл, З. Борисенко, І. Бураківський, А. Воронова, В. Галабурда, А. Гальчинський, В. Геєць, Є. Голубков, Б. Данилишин, П. Друкер, П. Зав'ялов,

Н. Калюжний, Б. Карлоф, І. Кірцнер, А. Комаров, Ф. Котлер, А. Кредісов, Ж-Ж. Ламбен, В. Маккалах, К. Макконнелл, Ю. Макогон, О. Нефедова, М. Портер, В. Савчук, В. Семиноженко, А. Старостіна, А. Стрикленд, А. Томпсон, Х. Фасх'єв, Р. Фатхутдінов, С. Шелл, Й. Шумпетер та ін. Проте, в умовах нестабільної економіки слід шукати нові та удосконалювати вже існуючі критерії оцінки конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо формування та удосконалення критеріїв оцінки конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні сучасні авіакомпанії знаходяться в межах жорсткої конкуренції не тільки з боку міжнародних авіакомпаній, а і на внутрішньому ринку авіаперевезень. Такі складні умови існування і функціонування сучасних авіатранспортних підприємств України зумовили чинники зовнішнього середовища, які призвели до різкого падіння платоспроможності споживачів.

За даними Державної авіаційної служби України, станом на 6 червня 2014 року, діючий сертифікат експлуатанта мають 85 авіакомпаній [12] за наступними видами робіт:

- пасажирські перевезення;
- вантажні перевезення (в т.ч. перевезення небезпечних вантажів);
- медична допомога;
- авіаційні роботи.

В порівнянні з лютим місяцем поточного року, кількість авіатранспортних підприємств, що мали діючий сертифікат експлуатанта, збільшилася (на той час їх кількість становила 82 [13]). Це означає, що збільшення кількості авіакомпаній зумовлює їх пошуки нових інструментів для досягнення ними конкурентоспроможних переваг з урахуванням основних характеристик сучасного ринку авіаперевезень. Основними характеристиками сучасного ринку перевезень є: конкурентне середовище з урахуванням швидкої реакції та адаптації стосовно нестабільного зовнішнього середовища; постійні та потенційні пасажирі, що потребують доступної цінової політики, високого рівня якості наданих послуг та бажаного комфорту; обсяг інформації, повнота і точність якої знижують ризики при прийнятті управлінських рішень; активні інвестори, за умовою отримання результату у вигляді дивідендів.

В загальному розумінні конкуренція (від лат. *conspicere* - зіштовхуюсь) - це економічний процес взаємодії, взаємозв'язку і боротьби між підприємствами, що виступають на ринку з метою забезпечення та поліпшення можливостей збуту своєї продукції, задоволення різноманітних потреб покупців та одержання прибутку [1]. Конкуренція також розглядається, як особлива поведінка незалежних суб'єктів економічної діяльності на відкритому ринку з метою перемогти конкурента [2]. Отже, основний зміст конкуренції для сучасних авіатранспортних підприємств України, полягає в процесі боротьби за споживача, шляхом більш повного задоволення його потреб.

На думку науковців, конкурентоспроможність – це реальна і потенційна здатність компаній, а також наявні у них для цього можливості проектувати, виготовляти та збувати в тих умовах, в яких їм доводиться діяти, товари, які за ціновими і неціновими характеристиками в комплексі більш привабливі для споживачів, ніж товари їх конкурентів [5]. Конкурентоспроможність – це комплексна характеристика здатності суб'єкта господарювання ефективно конкурувати на ринку за умови зростання конкурентного потенціалу [4].

Згідно словника з маркетингу, конкурентоспроможність підприємства практично зводиться до конкурентоспроможності випущених нею товарів, визначаючи дану категорію як «здатність фірми, компанії конкурувати на ринках з виробниками і продавцями аналогічних товарів, шляхом забезпечення більш високої якості, доступних цін, створення зручності для покупців, споживачів» [11, с. 89]. Отже, конкурентоспроможність підприємства – це здатність використовувати свої сильні сторони та сконцентрувати свої зусилля в тій сфері виробництва товарів та послуг, де вони зможе зайняти лідируючі позиції на внутрішньому та зовнішньому ринках. В останньому випадку мова йде про конкурентоспроможність на зовнішніх ринках авіаперевезень [10]. Конкурентоспроможність підприємства ототожнюється з ефективністю його господарської діяльності. Саме тому, конкурентоспроможність підприємства визначається як можливість ефективної господарської діяльності та її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку [7]. Також, конкурентоспроможність підприємства – це його здатність випускати і продавати конкурентоспроможні товари [3].

Слід погодитись із Р.А. Фатхутдіновим, який стверджує, що конкурентоспроможність як стан, характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення підприємством конкретної потреби, порівняно з аналогічними можливостями інших фірм представлених на даному ринку, дозволяє оцінювати і зіставляти реальні та потенційні можливості підприємства у виробництві і реалізації товарів, що конкурують на ринку [16, с.110].

Конкурентна ситуація на ринку призводить до того, що авіатранспортні підприємства України, які прагнуть максимізувати свій прибуток, повинні не лише реагувати на зміни оточуючого середовища, а й намагатися змінити його. Тому, головні завдання сучасних авіакомпаній полягають не лише у вивченні конкурентного середовища, а й у виборі позицій в межах галузі.

Степанов Л.В. вважає, що конкурентоспроможність авіатранспортного підприємства - це саме економічна категорія, яка піддається впливу сукупності факторів (набір послуг) і є головним критерієм оцінки та підсумковим показником ефективності системи управління авіатранспортними підприємствами України на сучасному ринку авіаперевезень. Під факторами конкурентоспроможності розуміють, безпосередньо, причину, наявності якої необхідно і достатньо для зміни одного або декількох критеріїв конкурентоспроможності [15].

Особливе місце серед чинників, що визначають конкурентоспроможність авіатранспортних підприємств України, займає їх економічна складова. Авіакомпанії вступають в конкурентну боротьбу заради отримання та максимізації прибутку. Ключовими особливостями конкурентоспроможності авіакомпаній як економічної категорії, є:

- порівняльний характер (відносна оцінка);
- короткострокові та довгострокові складові;
- залежність від конкурентоспроможності товару;
- залежність від ефективності функціонування авіакомпанії [9].

Саме конкурентоспроможність авіатранспортних підприємств України являє собою, перш за все, привабливість послуг для постійних та потенційних клієнтів, а саме – задоволення потреб споживачів авіаційних послуг [17]. Тому, під конкурентоспроможністю авіатранспортних підприємств України слід розглядати повний набір властивостей послуг авіакомпаній. Нами пропонується оцінювати конкурентоспроможність авіатранспортних підприємств України за чотирма основними групами чинників, які представлені на рис. 1.

Рисунок 1 – Основні чинники оцінки конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств
 Джерело: складено автором на основі [16]

Найважливішою властивістю конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України є здатність приносити прибуток на вкладений капітал у короткостроковий період не нижче запланованого або перевищувати середньостатистичну прибутковість авіакомпаній-конкурентів на цільовому ринку авіаперевезень. Отже, продукція авіакомпанії – це повний комплекс послуг який складається з: авіаперевезення пасажирів, вантажів і пошти з урахуванням його організаційного та матеріально-технічного забезпечення на всіх етапах взаємодії клієнта з авіакомпанією. До чинників, які впливають на конкурентоспроможність послуг авіатранспортних підприємств України відносяться: безпека; регулярність; тарифна система; мережа маршрутів і розклад; аеропорт базування; канали продажів; сервіс в офісах продажів, аеропортах та на бортах пасажирських літаків; імідж авіакомпанії [6].

Чинники конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України лежать в основі аналізу положення авіакомпанії на ринку авіаційних перевезень [14]. Серед них слід виділити:

- взаємодія з фірмами постачальниками;
- взаємодія з покупцями (програма заохочення постійних клієнтів, витрати на рекламу, сегментування покупців);
- взаємодія з фірмами інших галузей, що пропонують товари-замінники;
- взаємодія з фірмами, потенційно готовими вийти на ринок авіатранспортних послуг.

Аналіз досягнень сучасної економічної науки щодо діяльності авіакомпанії на ринку показує, що форми і методи ведення конкурентної боротьби між авіакомпаніями різняться залежно від типу ринку авіаперевезень. Комерційна політика

авіатранспортних підприємств України залежить відповідно до типу ринку. В свою чергу, під ринком авіаційних перевезень розуміється сукупність пропонованих авіакомпаніями пропускних спроможностей повітряного транспорту та платоспроможного попиту на авіаційні послуги. Тому, для дослідження конкурентоспроможності авіакомпаній застосовують ряд методів, серед яких особливе місце посідають цінові та нецінові чинники конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України [8].

Отже, основними критеріями забезпечення конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України виступають: показники, що характеризують ефективність виробничої діяльності авіакомпанії; показники фінансового стану авіатранспортного підприємства; показники ефективності організації збуту і просування товару; показники конкурентоспроможності продукції.

Основні критерії конкурентоспроможності авіакомпаній представлені на рис. 2.

Рисунок 2 – Основні критерії оцінки конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України

Джерело: розроблено автором

Виходячи з аналізу основних критеріїв конкурентоспроможності, можливо визначити загальний рівень конкурентоспроможності авіакомпаній з урахуванням питомої ваги кожного показника, в залежності від його значущості. Загальний рівень конкурентоспроможності авіатранспортного підприємства пропонуємо розраховувати за формулою:

$$K_{311} = \sum K_i \times P_i / \sum P_i, \quad (1)$$

де K_{311} – загальна конкурентоспроможність авіакомпанії;

K_i – значення і-го показника конкурентоспроможності авіакомпанії;

P_i – питома вага і-го показника в оцінці рівня конкурентоспроможності.

Загальний рівень конкурентоспроможності дозволяє отримати необхідну інформацію щодо переваг та недоліків діяльності авіакомпанії та виявити хибні ланки, що сприяють зниженню конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, конкурентоспроможність є багатограним економічним поняттям без вивчення та аналізу якого неможливе успішне функціонування авіатранспортних підприємств України. Саме в умовах конкурентного середовища, яке стрімко та динамічно розвивається, з'являється загальна необхідність щодо аналізу конкурентоспроможності авіатранспортних підприємств України на основні узагальнених критеріїв оцінки конкурентоспроможності авіакомпаній. На основні запропонованих критеріїв та показника щодо розрахунку загального рівня конкурентоспроможності, сучасні авіакомпанії зможуть отримувати необхідну інформацію щодо переваг та недоліків своєї діяльності.

Список літератури

1. Ансофф И. Планирование будущего корпорации / И. Ансофф. - М.: Прогресс, 1985. - 560 с.
2. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізми реалізації: монографія. [Текст] / Л.Л. Антонюк. - К.: КНЕУ, 2004. - 275с.
3. Воронов А. Конкуренция в XXI веке / А. Воронов // Маркетинг. - 2001. - № 5. – С. 16-24.
4. Гарачук Ю. О. Підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок управління конкурентоспроможністю / Ю. О. Гарачук // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - N 2. - С. 60-66.
5. Долинская М.Г. Маркетинг и конкурентоспособность промышленной продукции / М.Г. Долинская, И.А. Соловьёв. - М.: Изд-во стандартов, 1991 - 128с.
6. Жебка В.В. Особливості використання брендингу на ринку авіапослуг агенції повітряних сполучень / В.В. Жебка, О.В. Коваленко // Проблеми інформатизації і управління. - К.: НАУ, 2002. - Вип. 6. - С. 5-9.
7. Завьялов П.С. Конкурентоспособность и маркетинг / П.С. Завьялов // Российский экономический журнал. - 2005. - № 12. - С. 50-58.
8. Костромина Е.В. Авиатранспортный маркетинг / Е.В. Костромина. – М.: НОУ ВКШ "Авиабизнеса", 2003. – 383 с.
9. Кротков А.М. Конкурентоспособность предприятия: подходы к обеспечению, критерии, методы оценки / А.М. Кротков, Ю.Я. Еленева // Маркетинг в России и за рубежом. - 2001. - N 6. - С. 59-69.
10. Мансуров Р.Е. Об экономической сущности понятий «конкурентоспособность предприятия» и «управление конкурентоспособностью предприятия» / Р.Е. Мансуров // Маркетинг в России и за рубежом. - 2006. - 2. - С. 91-95.
11. Маркетинг. Словарь / Г.Л. Азоев, П.С. Завьялов, Л.Ш. Лозовский и др. - М.: ОАО «НПО «Экономика», 2000. - 422 с.
12. Перелік авіакомпаній, які мають діючий сертифікат експлуатанта [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://avia.gov.ua/uploads/documents/9291.pdf>
13. Перелік авіакомпаній, які мають діючий сертифікат експлуатанта [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://avia.gov.ua/documents/diyalnist/ekspluatant/30124.html>
14. Портер М. Конкуренция / М. Портер. - М.: ИНФРА-М, 2005. - 608 с.
15. Степанов Л.В. Конкурентоспособность предприятия в условиях рынка / Л.В. Степанов. – В.: Научная книга, 2010. - 203 с.
16. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатхутдинов. - М.: ИНФРА-М, 2000. - 312 с.
17. Юданов А.Ю. Теория конкуренции : учебно-методический комплекс / А.Ю. Юданов. - М.: Финансовая академия, 2004. - 304 с.

Irina Suvorova

National Aviation University, Kyiv, Ukraine

Criteria for Evaluating of Competitiveness of Air Transport Enterprises of Ukraine

Aim of this paper is to develop theoretical concepts and practical recommendations for development and improvement of criteria for evaluating of competitiveness of air transport enterprises of Ukraine. Methodology of research is theoretical methods of synthesis, analysis and synthesis to study the main factors in assessing the competitiveness of air transport enterprises, systemic and integrated approach - to justify the theoretical-methodological approach to identifying key criteria for evaluating of competitiveness of air transport enterprises of Ukraine.

The need for providing and maintaining the necessary level of competitiveness of airlines as well as gaining the confidence of consumers that will help create sustainable competitive advantages was justified. Based on a study group the main factors to assess the competitiveness of air transport enterprises of Ukraine were formed. The main criteria for competitiveness indicator for calculating the overall competitiveness of the airlines based on the proportion of each indicator, depending on its importance was proposed.

The developed model is appropriate to apply to air transport enterprises of Ukraine for improving the methodology of organizational knowledge and to hold a competitive position in the market of air transportation. At the core of the proposed criteria and parameters for calculating the overall competitiveness of modern airline can receive the necessary information about the advantages and disadvantages of their activities.

air transport enterprise, competition, competitive, competitive factors

Одержано 20.10.14

УДК 338.242.2

З.В. Банникова, ст. препод., Л.В. Федосенко, доц., канд. экон. наук

Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины, г. Гомель, Беларусь

Система главных функций в модели управления инновационным потенциалом предприятия

Статья посвящена моделированию процесса управления формированием и реализацией инновационного потенциала предприятия на основе «системы главных функций». В ходе исследования разработана модель управления формированием и реализацией инновационного потенциала предприятия по модифицированной «системе главных функций», включающая организационное, функциональное и программное обеспечение. Модель совершенствует организационную структуру управления предприятием в соответствии с потребностями инновационной деятельности, создает функциональный алгоритм последовательных действий в сфере причин, информационно связывает субъектов управления, автоматизирует управленческий процесс, повышает эффективность управления инновационным потенциалом предприятия.

модель управления инновационным потенциалом предприятия, система главных функций, алгоритм достижения целей, контроллинг

З.В. Баннікова, ст. викл., Л.В. Федосенко, доц., канд. экон. наук

Гомельський державний університет імені Франциска Скорины, м. Гомель, Білорусь

Система головних функцій у моделі управління інноваційним потенціалом підприємства

Стаття присвячена моделюванню процесу управління формуванням і реалізацією інноваційного потенціалу підприємства на основі «системи головних функцій». У ході дослідження розроблена модель

© З.В. Банникова, Л.В. Федосенко, 2014